

Juhász Erika

Az animáció, mint művelődési-művelési tevékenység

Megjelent: Juhász Erika (1997): Az animáció, mint művelődési-művelési tevékenység. In: Dr. Rubovszky Kálmán (szerk): Művelődéstudományi Tanulmányok [Acta Andragogiae et Cultura sorozat 16. szám]. Debrecen, Kossuth Lajos Tudományegyetem Művelődéstudományi és Felnőttnevelési Tanszék. 25-34.p.

Mindennapjaink során számtalan egyéni, illetve csoportos problémával találkozunk, melyek sokszor pszichológiai-szociológiai jellegűek. Ilyen probléma lehet például a párválasztás, a felszínes élvezetek (alkohol, kábítószer, ...) hajszolása, a munkanélküliség stb. Érezhető nap mint nap, hogy az ilyen és hasonló problémák nemcsak a fiatalabb korosztály, hanem a felnőtt társadalom körében is halmozottan jelentkeznek. E problémákra eredményesebben tudunk reagálni animátori ismeretek birtokában, kiscsoportos formákban. Emellett természetesen az animáció nemcsak problémás helyzetek, csoportok kezelésére alkalmas, hanem bármiféle közös szórakozásra, művelődésre, és egyéb időtöltésre létrejött csoport(ok) vezetésére, koordinálására. Sokrétű alkalmazhatósága miatt foglalkozom részletesen e terület megismerésével - megismertetésével. E tanulmány alapján szélesebb elképzelési kör bontakozhat ki erről a csoportvezetési formáról, mely méltán szert tehetne nagyobb érdeklődésre hazánkban.

I. Az animáció tevékenység tartalma

1. Az animáció eredete és jelentése

Az animáció vizsgálatához kiindulásul érdemes előbb megnézni a szó jelentéstani, fogalmi oldalát. E szó a latin eredetű "animo" szócskából származik. A latin szótár ennek három jelentését különbözteti meg:

1. *"éltet, elevenít, élővé tesz;*
2. *valakit bizonyos érzéssel vagy hangulattal tölt el, hangol, felhangol, lelkesít;*
3. *feltüzel"* (Györkössy 1970:41)

Már e jelentésekből is következtethetünk valamelyest a mai jelentésre, s így valamilyen pozitív töltetű, serkentő, ösztönző tevékenységre gondolhatunk.

Mai tényleges jelentésében azonban a fogalom inkább a francia "animer" szóra alapozható, mely *"lényegében elsősorban kisközösségi aktivizálást jelent ... az animátor egy konkrét, átlátható, „.kitapintható” - s így törvényszerűségeiben feltárható - közösségen belül aktivizál.”* (Udvardi 1983:91)

E definíció már lényegretörőbb, kiemelhető belőle, hogy konkrét kisközösségi formában animátor szakember vezetésével aktivizáló, csoportformáló tevékenységről van szó.

Magyarországon először 1931-ben a Pesti Hírlap Nyelvőre című zsebkönyvben jelenik meg a szó **Tolnai Vilmos** magyarázata által, aki szerint az *„animál, animiroz”* jelentése *"éleszt, elevenít, élénkít, kedvet kelt, jókedvre gerjeszt, felvidít, vidámit, biztat, buzdít, lelkesít, sarkall, serkent, rábeszél.”* (Gesztési 1991:9)

E számtalan jelentés jól mutatja, hogy az animáció széleskörű, minden esetben pozitív tevékenység, vagy negatívból pozitív irányba mozdító cselekedet.

Mai hazai értelmezésében e jelentéskör leszűkítve, egyszerűsítve szerepel: A magyar nyelv értelmező szótára szerint úgy, mint "buzdít, lelkesít, serkent valakit vagy valamit". (A magyar nyelv értelmező szótára 1959:212)

A közösségi élet tárgykörére **Edouard Limbos**, az animáció jeles francia professzora ültette át a fogalmat. Eszerint az animáció nem más, mint "lelket, szellemet tölteni egy közösségbe, egy társadalomba, mozgást (aktivitást) idézve elő." (Limbos 1968:89)

Láthatjuk, hogy mindezek a kiemelt fogalmak, értelmezések ugyanarra, vagy legalábbis lényegét tekintve hasonló jelentésre utalnak, így átfogó, egységes képet alkotnak a tevékenység fogalmi háttéréről.

Összefoglalásképp egy kissé részletesebb definíció álljon még itt, melyet az animáció egy másik jelentős francia professzora, **Lucian Trichaud** fogalmazott meg, s mely jól átfogja az animáció lényegét, fő szerepét: „Az animáció segíthet mindannyiunkat abban, hogy egy társadalmon, egy közösségen belül megtaláljuk hovatartozásunkat, megkönnyíti számunkra az identifikáció, az azonosulás folyamatát, felébreszti és fejleszti bennünk a találkozás, a párbeszéd, a megértés, a kölcsönösség, a társadalmi beilleszkedés szükségletét. Az animáció megkönnyíti az egyének, ill. csoportok közötti kölcsönös megértést. Segíti az egyéni és csoportos önkifejezést, cselekvési szándékot, kreativitást.” (Trichaud 1976:203)

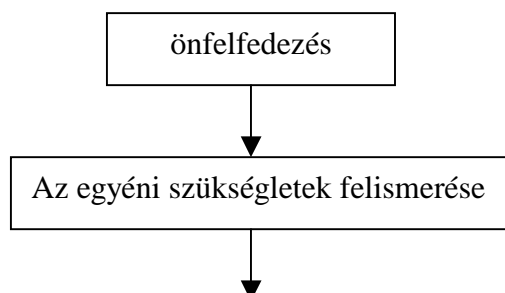
2. Az animáció módszer célrendszere és jellemzői

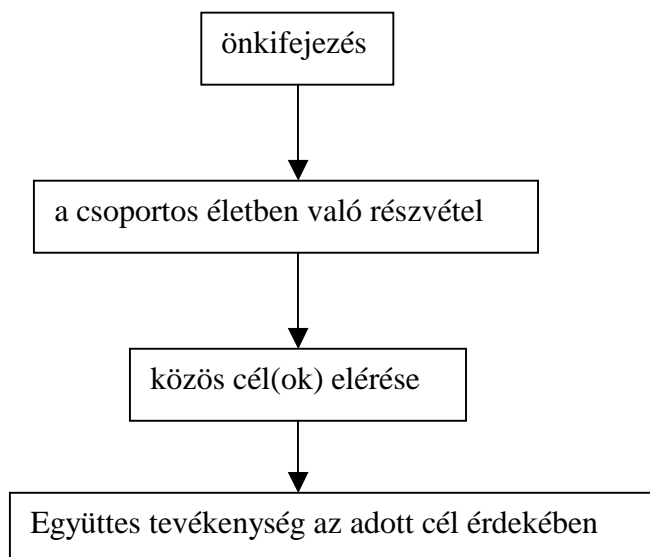
Az animáció szerepe tehát azért nagyon fontos, mert segít megtalálni vagy kialakítani az egyének identitását, fejleszti képességeit, hozzásegíti őt vonatkozási csoportjának megtalálásához, ahol szükségleteire választ, reakciót kaphat. E csoportokban animációs módszerekkel kibontakoztatható az egyéni és csoportbeli aktivitás, valamint kibontakoztathatók a csoportban és az egyénben rejlő motivációk, lehetőségek.

E tényezők alapján - s ezek mellett - a következők lehetnek az animáció fő céljai, feladatai a csoportos és egyben az egyénre orientáló munkában:

1. lehetőséget adni az önfelfedezésre, az egyéni motivációk és szükségletek felismerésére és kidolgozására;
2. alkalmat biztosítani önkifejezésre, önkítárulkozásra, a saját vonatkozási keretek legteljesebb kiélésére;
3. megteremteni a csoportos és a társadalmi életben való részvétel feltételeit;
4. támogatni a szabadon kidolgozott problémák, szükségletek és törekvések megfelelő célhoz való csatlakozását;
5. ösztönzést, segítséget adni a célok eléréséhez;
6. segíteni a különböző helyzetű emberek egymás mellett élését és kapcsolatát, a másság megértését.

Ezekkel az animációs célfeladatokkal megvalósítható egy közös cél érdekében végzett csoportos tevékenység, melynek lehetséges menetét az alábbi ábra szemlélteti:

E tevékenységmenet alapján már felvázolhatók az animálásnak, mint szociokulturális tevékenységnek a *fő jellemzői*. (Bernard 1980:47, Limbos 1974:111, Limbos 1985:15)

Az animáció az a tevékenység, mely

- ösztönző, segítő jellegű;
- nevel a tanórán / munkaidőn kívül;
- megfelel az emberek kezdeményező kedvének, szükségleteinek, törekvéseinek, szórakozási igényeinek;
- önkéntes részvételen alapul;
- nyitott: bárki, bármely korú, nemű stb. részt vehet benne;
- nem támaszt előzetes követelményeket;
- általában - legalább a kezdeti időszakban - animátor segítségével zajlik;
- elősegíti a megvilágosodást, az objektivitást, az alkalmazkodóképességet és a kreativitást;
- általában csoportban valósul meg, sokoldalú lehetőségeket kínáló intézményekben, klubokban;
- pozitív töltetű csoporthangulatot képes kialakítani, melyben az egyének jól érzik magukat;
- a különböző helyzetű, életmódú emberek egymás mellé kerülésével lehetőséget ad szélesebb látókör kibontakozására; ...

Az ilyen és hasonló jellemzőkkel bíró animációs tevékenység kibontakoztatása egy három fázisos *eljárási módszer*en alapul:

1. fázis: a csoport megfogalmazza önmagát, céljait, törekvéseit;
2. fázis: az egyének elhelyezik magukat ebben a csoportban, s ezen keresztül a társadalomban;
3. fázis: a csoport közös erővel változtatásokat indít el egy jobb minőségű életért.

3. Az animáció megjelenésének területei

Az animációs folyamat kibontakozása nemcsak művelődési *területen* indulhat el, hanem az élet bármely alkotó, tevékeny oldalán. Így tehát főképpen:

- a művészetben (irodalom, film, festészet, ...),
- a tudományban (önképzés, konferenciák, sajtó, ...),

- a társas életben (család, ünnepek, bállok, ...),
- a gyakorlati tevékenységben (kertészkedés, barkácsolás, hímzés, ...);
- a testkultúrában (sport, természetjárás, vadászat, ...).

E tevékenységek különböző jellegűek, így animálásuk is eltérő *színtereken* zajlik (Koltay 1990:381):

- adminisztrációs szervezeteknél (bírószék, ifjúságvédelem, ...),
- szociális gondozói hálózatban (idősek otthona, vakok intézete, ...),
- hagyományos közművelődési intézményekben (művelődési otthon, ifjúsági ház, ...),
- egyesületekben, művelődési körökben, társaságokban (klub, szakkör, ...),
- átképzési központokban, munkaközvetítő irodákban, munkásszervezetekben (munkaerő központ, munkásotthon, ...).

Ezek alapján látható, hogy az animációs módszerek, eljárások ismerete minden humán szférában szükséges, ahol emberekkel foglalkoznak (pedagógus, könyvtáros, lelkész, egészségügyi dolgozó, kulturális szakember, szülő, ...).

A különböző területeken más-más adottságú emberekkel kell foglalkozni, eltérő célokat kell megvalósítani, így e tevékenységek külön-külön másfajta ismeretekkel rendelkező szakembereket kívánnak. A fent ismertetett színtereken a következők a legfontosabb *szakemberek*: (Földiák 1989:24-26)

- *rendezvény-menedzser; vagy szabadidő-szervező*: aki a dekoratív, nagyobb közönséget megmozgató programok szakembere;
- *felnevelő*: aki a felnőtt ember sajátosságainak, társadalmi és gazdasági igényeinek megfelelő tanulási, gyakorlási, szórakozási alkalmakat kínál és szervez;
- *közösségi, vagy körzeti munkás*: a személyes kapcsolatok szakembere, aki programokat kínál és kezdeményez a közösségi és közeleti együttlét megteremtéséhez, szervezéséhez;
- *animátor*: a csoport vezetésének szakembere, aki szórakozási, alkotó, gyakorló és tanuló műhelyeket, klubokat működtet.

II. Az animáció szakemberei - az animátorok

1. Animátor vagy népművelő?!

Az animáció tevékenység fő szakemberei az *animátorok*, akik tanácsokat, módszereket ajánlanak, kezdeményeznek, de nem cselekszenek más(ok) helyett, hanem egyéni és csoportos aktivitást váltanak ki; katalizátorok, akik önállóságra, önbizalomra, öntevékenységre buzdítanak. Figyelik a környezetükben élők spontán csoportosulási - szórakozó, alkotó, tanuló, stb. - kedvét, s lehetőséget, alkalmakat kínálva segítik ezeket.

Az animátori szerepet sokan keverik a *népművelővel*. Sokak szerint - én is e véleményt osztom - ez a két terület hasonló, mégsem ugyanaz! (Koltay 1990: 382-383)

Az animátori szerep szűkebb, mert

- általában közvetlenül nem hat rá a művelődés-politikai elvárás,
- az animátor nem szervez és nem gazdálkodik (bár az utóbbi időben már e terület is közelebb került az animátorokhoz).
- Tágabb viszont azért, mert
- új elemek kerülnek tevékenységi körébe (pl. szociális érzékenység, magas szintű empátiás képesség, jogi ismeretek, ...),

- közvetlen kapcsolatban áll csoportjával.

Természetesen e témában is ütköznek a vélemények, sokan a két területet azonosnak találják; mások viszont élesen elkülönítik. Valójában a végzett tevékenység révén derül ki, hogy elkülöníthető-e adott helyen és körülmények között e két szakma. Az animálási tevékenység Franciaországban terjedt el, ott volt jellemző a kisebb csoportokkal való foglalkozás, míg hazánkban - a politikai elvárásoknak is - megfelelően - az egész népet megmozgató népművelői tevékenység állt a központban, de mára a kisközösségek aktivizálása ugyanúgy fontossá vált.

2. Az animátorok főbb feladatai a csoportokban és azokon kívül

Az animátor - mint animációs tevékenységének jellemzőiből is adódik - sokrétű feladatkört vállal a kiscsoportok létrehozása és fenntartása során, valamint a lokális társadalom életében.

Fő feladatai a következők:

- a helyi társadalom kulturális igényeit fejleszti;
- serkenti a különböző csoportok önkifejezését;
- a társas együttlétre ösztönöz;
- a helyi kulturális szokások megőrzését és továbbadását szorgalmazza;
- indukátora a helyi önkormányzat kulturális szervezetének, bizottságának;
- összehangolja a csoportos munkát;
- foglalkozik az egyénnel, s az egyéni problémákkal is;
- biztosítja a kezdeményezés és az egyéni felelősség felébredését;
- építi az egymás mellett élő csoportok közötti kapcsolatokat;
- képes rávilágítani a diszfunkcionális zavarok okaira;
- kezdeményezi a jó működéshez szükséges változtatásokat;
- nem tör a csoport élére, hanem konszenzusra, megegyezésre törekszik, ...

3. Animátorszerepek és animátorképzés

A sokrétű feladatkörből és a különféle működési területekből adódóan az animátori munka során különböző animátor szerepek alakulhatnak ki sajátos csoportkörökben tevékenykedve.

Ilyenek lehetnek: (Limbos 1985:90-91)

1. *technikus animátor*: pl. fotóklub, kerámiaműhely vezetője;
2. *sporttal foglalkozó animátor*: pl. kajakozás, barlang-kutatás tanítója;
3. *kulturális animátor*: pl. filmklub, irodalmi klub irányítója;
4. *társadalmi - nevelő animátor*: pl. ifjúsági otthon, iskola területén;
5. *intézmények animátora*: pl. ifjúsági ház, alkotóműhely keretében;
6. *relációs (kapcsolati) animátor*: pl. vitaest, véleménycsere koordinátora;
7. *lakóközösségek animátora*: pl. a helyi lakosság szervezője;
8. *képző animátor*: pl. animátorképzés, továbbképzés, szakosodás oktatója.

Láthatjuk, hogy külön szerepkör van az animátorok képzésére, továbbképzésére és szakosodására irányuló képző animátor személyében. Az *animátorképzés* e területek oktatását jelenti. Tehát a következő szakaszait különíthetjük el:

1. fogékonnyá tétel, informálás (előkészítő szakasz);
2. ütemezett képzés;
3. továbbképzés (későbbi szakasz);
4. szakosodás egyes szakterületre.

E képzési folyamatot - közbeiktatott gyakorlati blokkokkal- minden animátornak végig kellene járnia ahhoz, hogy kellő pszichológiai, szociológiai, andragógiai ismeretekkel irányíthassa csoportját. A gyakorlati életben azonban meglehetősen kevés példát és alkalmat találunk ilyen képzésekre, pedig az igény valós, ezt mutatta például a pár évvel ezelőtt Budapesten megrendezett animátorképző tanfolyam iránti nagymértékű érdeklődés.

III. Az animálás során jelentkező problémák

Az animátorképzés során szerzett ismeretek segíthetik, felkészíthetik a fiatal szakembert a csoport animálásakor megjelenő problémák áthidalásában. Gyakran előforduló *problémaként* jelentkezhet:

1. A *csoportszellem* alakulása: meglegedettség vagy csalódás létrejötte, mely erősen befolyásolja a csoport létét. Ez függ:

- a csoportmunka sikerességétől;
- a csoport légkörétől, melyet determinálnak:
- tárgyi feltételek (helyszín, dekoráció, komfort, ...),
- társas-érzelmi szempontok (bizalom, jókedv, lelkesedés, ...),
- a csoport értékei (ideológiai, vallás, politika, ...).

2. A *strukturálódás*, alcsoportosodás: amikor a csoportból egy kisebb réteg maggá alakul, illetve az alcsoportok klikkekké alakulnak, szintén erősen befolyásolja a csoport létét, szétzilálhatja annak kialakult szerkezetét.

3. A *szerepek problémái*: melyek sztereotípiákat, beidegződéseket szülnek, s a csoport egyes tagjait pozitív, másokat negatív jellemzőkkel ruháznak fel, s ezáltal egyesek kiválhatnak a csoportból. Ilyen szerepek például a vezető, a mókázó, a segítőkész, a lármázó, a magányos, a kétbalkezes

4. Az *agresszivitás* megjelenése: különböző múltbeli vagy egyéb frusztrációk hatására - erősen befolyásolja a csoportlégkört.

5. A változtatással szembeni *ellenállás* kibontakozása: nagy rizikófaktor, de elkerülhető, ha az animátor, a szakember csak javasol, nem utasít.

6. *Egyéni célok* megtalálása a csoportcélokban: fontos tényező, e révén érezhetik a csoporttagok identitásukat, helyüket a csoportban.

7. A *vezető stílusa* és a csoport viszonyulása (Kurt Lewin alapján felállított vezetési típusok):

a. autoriter vezető: aki a csoporttal saját álláspontját akarja követtetni a csoportvéleményt figyelmen kívül hagyva, s a csoport vagy lázad ez ellen, vagy elfogadja, s aláveti magát;

b. laissez-faire vezetési módszer: ún. laza stílus, ahol a csoport vezet, a csoportvezető nem szól bele a dolgok menetébe, ez sok esetben anarchiát szül, a csoport alcsoportokra bomlik, s megindul a harc a klikkek között;

c. asszociatív, demokrata vezető: egyenlőségre törekszik, együttműködik a csoporttal, így a célok elérhetőkké válnak; akadályt jelent a nagy létszámú ill. fejletlenebb csoport, a rövid rendelkezésre álló idő, a berögzült szokások, hagyományok, sztereotípiák.

Láthatjuk, hogy az animátoroknak számtalan problémagóccal kell szembenézniük, és sajnos nem mindig sikerül megküzdeniük ezekkel éppen a már említett tényleges animátorképzés hiányában. Sok a botcsinálta „animátor”, aki szakember híján közeledik a csoporthoz, bár nem ért igazán a csoport vezetéséhez. Ezek a "vezetők" az előbbieket miatt számtalan problémába ütköznek munkájuk során a megfelelő ismeretek és tapasztalatok hiányában, s e problémák felhalmozódása, megoldatlansága miatt sok esetben a csoport is felbomlik. Ezért

fontos az animálási ismeretek minél szélesebb körben való elfogadtatása és oktatása, hogy minél több spontán csoport alakulhasson, s kielégítően működhessen - együtt a társadalom többi csoportja között.

IV. Animációs kísérletek

Híres, képzett francia animátorok számtalan nagyszabású *kísérletet* végeztek az animáció terén. Átvették olyan területek animálását, ahol nem kifejezetten szakemberek dolgoztak, s eredményeik szembeszökően mutatják a tevékenység iránti érdeklődést a sikerek nyomán. A kísérletek során a csoportlétszám alakulása, a hatékonyság stb. tekintetében a minőségi és mennyiségi változások jól mutatják, hogy az animációs módszerek ismeretében sokkal jobban működő csoportokat, régiókat lehet kialakítani. Ilyen kísérleteket végzett 1969 körül **Marcel Sala** Montpellier-ben és Marseille-ben, valamint az 1975 körül **Georges Bertin** a franciaországi Aleconban, Orne megyében, valamint a normandiai Maine városában. (Gesztési 1991: 66-100)

Magyarországon is elkelnének ilyen kezdeményezések, főleg az erősen veszélyeztetett területeken, pl. a cigányság körében, a munkanélküliek segítésében, a családok széthullásának megelőzésében, ... Emellett fontos szerepe lehetne itt annak a megelőzési feladatnak, mely a gyermek- és ifjúkorú csoportok animálására fektetné a hangsúlyt.

BIBLIOGRÁFIA

- A magyar nyelv értelmező szótára (1959) Budapest, Akadémiai Kiadó, (I. kötet) 212. p.
- Bernard, Pierre (1980): L'animation socio-kulturelle (A szociokulturális animáció). Paris, Presses Universitaires de France
- Földiák András (1989): Egy hivatás szakmai esélyei. Vitairatok a művelődésről. Budapest, Művelődéskutató Intézet
- Gesztesi József (1991): Az animáció elmélete és gyakorlata (Szöveggyűjtemény hazai és külföldi szakirodalmakból). Kézirat, 1. kötet
- Györkössy Alajos (1970): Latin-magyar szótár. Budapest, Akadémiai Kiadó, 41. p.
- Koltay Dénes (1990): A művelődés néhány stabilizációs funkciója. In: Gáspár László – Chrappán Magdolna (Szerk.): Az emberi erőforrások fejlesztése. Pécs, Körös Print-Pack Kft., 381-383 p.
- Limbos, Edouard (1985): Kulturális és szabadidős csoportok animálása, Budapest, Népművelési Intézet
- Limbos, Edouard (1968): L'animation des groupes de jeunes dans les activités de loisir (Kulturális és szabadidős csoportok animálása). Paris, Éditions Fleures
- Limbos, Edouard (1974): Pratique et instruments de l'animation socio-kulturelle (A szociokulturális animáció gyakorlata és elmélete). Paris, Editions Fleurus
- Trichaud, Lucien (1976): L'animation et les hommes (Az animáció és az ember). Paris, Éditions Synchro
- Udvardi Lakos Endre (1983): Mi is az animáció? In: Kultúra és Közösség, 2. szám. 91. p.